

ВИДАТНІ МАЙСТРИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА: БІОГРАФІЧНІ НАРАТИВИ

У статті розглянуто проблеми створення змістового компоненту педагогічного нарративу на основі біографічних досліджень видатних особистостей у галузі українського народного мистецтва. Серед найбільш репрезентативних феноменів української культури – твори Ганни Собачко-Шостак, Катерини Білокур, решетилівських килимарів (родини Бабенків і родини Пілюгіних). З'ясовано індивідуальні риси творчості видатних майстрів; визначено вплив соціального середовища та родинного оточення на їхнє становлення й творчий розвиток; доведено ефективність і доцільність упровадження біографічних нарративів у процес підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

***Ключові слова:** педагогічний нарратив; біографічне дослідження; видатна особистість; українське народне мистецтво.*

Постановка проблеми. Серед головних проблем сучасної педагогіки образотворчого мистецтва є формування справжнього митця-громадянина, розвиток особистості в гармонії зі світовою культурою та національними традиціями. Нині на теренах України триває утвердження культури молоді української держави, усвідомлення відповідальності особистості за рід, родину, націю, землю, на якій ми живемо.

Саме митці, духовна еліта є гідними репрезентантами величчя та життєздатної творчої потенції нації, саме вони відтворюють «я» свого народу у відповідних образах, символах, міфах. Історик мистецтва І. Пошивайло зазначає, що з генетичних глибин свого ества український світогляд, а відтак і українське образотворче мислення є космологічним, світославним. Мистецький світогляд українців типологічно виявляється в етнопсихології творення, міфо-поетичному статусі митця-майстра, символіці форм, орнаменталі й семіотичній функціональності творів народного мистецтва (Пошивайло, 1999).

Важливим у підготовці майбутніх митців-педагогів є вивчення навчальних нарративів (оповідей) про видатних

особистостей у галузі українського традиційного народного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних педагогічних практиках біографічний наративний підхід застосовують М. Лещенко, О. Сухомлинська, Л. Тимчук, М. Пьорунек, К. Шмідт. Професор М. Лещенко так говорить про біографічні дослідження: «Біографічні дослідження дають можливість визначати об'єктивні (сфери діяльності, контакти з іншими людьми, досягнення, звершення) й суб'єктивні (особистісний досвід, переживання, почуття, мрії, фантазії, стосунки й оцінки різних ситуацій) фактори розвитку особистості. Результатом проведення біографічних досліджень може бути наратив у різних формах: життєва історія (lifestory); опис певної життєвої ситуації або періоду з життя особистості (casehistory); вивчення життєвої ситуації або періоду (casestudy) з метою ілюстрації певних концептуальних положень» (Лещенко, 2012). Професор Л. Тимчук розробила методіку створення біографічних цифрових наративів, детально описала її структурні компоненти. Дослідниця звертає увагу на те, що застосування біографічних цифрових наративів має стати складником професійної підготовки педагогів, сприяти впровадженню в освітні практики нових методологічних підходів у ретрансляції знань (Тимчук, 2015).

Мета статті – розробити біографічні педагогічні наративи про видатних майстрів українського народного мистецтва та обґрунтувати доцільність їхнього впровадження в процес підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Завдання дослідження: з'ясувати індивідуальні риси обраних нами видатних особистостей в галузі українського народного мистецтва (Г. Собачко-Шостак, К. Білокур, членів родини Бабенків і родини Пілюгіних); визначити вплив соціального середовища та родинного оточення на їх становлення і творчий розвиток.

Методи дослідження: теоретичний аналіз мистецтвознавчої, мистецько-педагогічної літератури; систематизація й узагальнення досліджуваного матеріалу та досвіду впровадження

педагогічних наративів у практику підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Серед найбільш репрезентативних українських культурних феноменів – твори Ганни Собачко-Шостак, Катерини Білокур, решетилівських килимарів (родини Бабенків та родини Пілюгіних).

У річищі Великого стилю українського образотворення є роботи геніальної української художниці Ганни Федосіївни Собачко-Шостак, малювальниці, майстра народного мистецтва УРСР (1936), члена СХ СРСР (1939). На початку минулого століття творчість Г. Собачко була пошанована на високому міжнародному рівні, а в нашій державі ми лише починаємо належно осмислювати її творчість. Художниця творила не лише образ своєї душі, а образ душі свого народу. В цьому її геніальність. Відчуття первенів в орнаментиці настінного живопису допомогло Г. Собачко не лише створити геніальні твори живопису, а й одним реченням означити напрямок нового мистецтва. Те речення переважить сотні монографій. Коли мисткиню запитали, чого вона, дивлячись на квітку, малює її так, що впізнати її не можна, вона відповіла, що на картині її, Ганнина, квітка, а «не садово-городня». Можна сказати, що її малюнок – то переживання квітки, а не її відображення (Ілля, 2001). У 2008 р., до 125-річчя від дня народження нарешті вийшов мистецький альбом творів Г. Собачко від 1911 р. до 1965 р. (видавництво «Народні джерела») і ми змогли дізнатися про її життєвий і творчий шлях багато цікавого (Шевченко, Шестакова, 2008).

Майбутня художниця народилась 15 грудня 1883 р. у селянській родині у с. Скопці Баришівського повіту Полтавської губернії (зараз – с. Веселинівка Київської області). У багатодітній родині (мала ще п'ятеро братів і сестер) була найстаршою, змалечку працювала по господарству, доглядала молодших. Мати навчила вишивати, шити, ткати. Ганна малювала паперові рушники, які продавали на базарі. Про талановиту дівчину, яка не тільки гарно вишивала за взірцями, а й вигадувала своє, дізналась місцева поміщиця Анастасія Василівна Семиградова, вона підтримала молоду майстриню, купуючи її вироби та замовляючи

нові. Талант Г. Собачко брав свої сили з глибин української народної духовності, з різних видів народного образотворення, з хатнього настінного розпису, із народної та монастирської вишивки, із килимарства, нерозривно був пов'язаний з історико-культурними процесами I половини ХХ ст. На початку ХХ ст. губернські земства, творча інтелігенція, меценати проводили велику роботу з організації кустарних промислів, художньо-промислових шкіл і навчально-показових майстерень. На той час лише Полтавське земство організувало та матеріально підтримало понад 70 тисяч господарств, які займалися кустарними промислами, вироби народних майстрів мали великий попит як на внутрішніх ринках, так і за кордоном. Навчально-показову килимову майстерню було організовано в Скопцях у 1910 р. в маєтку А. Семигradoвої, творчим процесом у майстерні (1910-1916) керувала талановита художниця Євгенія Прибильська.

Широке коло спілкування Є. Прибильської та А. Семигradoвої з прогресивно налаштованими професійними художниками (Н. Давидовою, О. Екстер, К. Малевичем та ін.) породжувало нові ідеї, які реалізовувались у продукції Скопецької майстерні. Увага керівників до майстрів, до молоді сприяла не лише виявленню нових талантів, а й давала можливість якнайкраще їм розкритися та розквітнути. Найяскравішою серед них була Г. Собачко, яка не лише вправно укладала шов декоративного шиття, а й невдовзі заявила про себе декоративними композиціями на папері. У доробку мисткині є симетричні композиції, виконані під впливом настінного малювання. Їм притаманна традиційна умовність композицій і рослинного орнаменту: центральна гілка з відгалуженнями завершується квіткою; квіти, листя, пуп'янки зображено схематично, рисунок прозорий і легкий. У такій манері виконані твори «Пробудження» (1915) і «Польові квіти» (1917). Під впливом полтавських килимів і вишивок створено композиції зі щільним заповненням площини елементами. Вони побудовані на домінанті кольорових плям і варіативності різних за розмірами й конфігурацією «примхливих» квітів і листя, симетрія замінена динамічною рівновагою («Замріяні квіти», 1911; «Пташиний спів», 1912; «Осінні квіти», 1916). Художниця немов розтинає квіти на складові, а потім збирає їх по-новому,

досягаючи за допомогою ліній і кольорових сполучень певного відчуття або рівноваги, або динаміки та руху («Квіти у вінку», 1917; «Букет квітів», 1918; «Троянди», 1918). У деяких композиціях пелюстки квітів непомітно, безперервно трансформуються в образи птахів, комах, риб, фантастичних істот («Птахи серед квітів», 1918; «Кольоровий рух», 1919). Ми спостерігаємо живописно-декоративні фантазії, у яких відчувається присутність чогось незбагненого і які живуть за своїми законами, в особливому світі. Мисткиня знаходить свою власну пластичну мову, де домінує лінія, яка об'єднує всю композицію, створює абсолютно точний, вивірений ритм, що акцентується кольором (Шевченко, Шестакова, 2008). Могутнє мажорне звучання, що розкриває емоційний підтекст багатьох її творів, було підвладне хисту й таланту майстрині, що відчувала й мислила кольором. Це кольорово-ритмічні образи певних подій, думок, почуттів, співзвучних часові, у якому жила художниця («Тривога», 1916; «В червоному полі», 1918; «Український вінок», 1918). Твори Г. Собачко (за її ескізами вишиті серветки, декоративні панно) експонували з виробами кустарної майстерні А. Семигradoвої на Другій Всеросійській виставці в Петербурзі 1913 р. (майстерня отримала срібну медаль); Сільськогосподарській виставці у Києві 1913 р. (золота медаль); у Берліні 1914 р.; на «Осінньому салоні» в Парижі 1914 р. та ін. (Шевченко, Шестакова, 2008). Дух свободи і революційних перетворень 1920-х рр. сприяв активізації прогресивних процесів у різних сферах мистецтва, літератури, науки. Долучається до цих процесів і Г. Собачко. За підтримки Є. Прибильської роботи майстрині демонструються в Товаристві діячів мистецтв у Києві (1918), а 1919 р. – на виставці «Селянська творчість українського села», що була організована з нагоди свята 1 Травня у приміщенні Пролетарського будинку мистецтв (зараз – Національна філармонія). За малюнками Собачко київськими художниками були виконані декоративні панно, які прикрашали Хрещатик і Пролетарський сад (Маріїнський) (Шевченко, Шестакова, 2008). Б. Бутник-Сіверський пише: «Тоді ж (у 20-х роках) за її малюнками решетилівські вишивальниці виконали два великі панно на білому шовку з золотом, які демонструвалися в

українському відділі на виставці кустарних промислів у Берліні. Ці панно створили таке велике враження, що одне з них було репродуковано в кольорах у путівнику на виставці» (Шевченко, Шестакова, 2008).

Новий етап у житті майстрині стався 1932 р., коли вона разом із родиною переїхала до Росії у с. Черкізове Пушкінського району Московської області, де почала працювати на фабриці «Експортнабивткань». За малюнками майстрині у знайдений раніше індивідуальній манері художниці та в традиціях українських народних орнаментів виготовляли тканини, килими, вишиті вироби різного асортименту. Продукцію фабрики, переважно відправляли на експорт. У повоєнний час художниця майже не працювала. І лише на початку 1960-х рр. відбувся останній період творчого злету таланту Г. Собачко завдяки київському журналісту Г. Местечкіну, який зацікавився творчістю майстрині. Це дало імпульс до праці, Ганна Федосіївна береться за пензлі, народжується серія робіт «Квіти України». За довге творче життя Г. Собачко-Шостак створила багато високохудожніх творів. У музеї українського народного декоративного мистецтва зберігається унікальна колекція її робіт (Шевченко, Шестакова, 2008).

Ще однією художницею, яка гідно репрезентує національне мистецтво України є Катерина Білокур – заслужений діяч мистецтв УРСР (1951), народний художник України (1956), жінка, якій все життя довелося виборювати право бути художником. Катерина Білокур народилася 7 грудня 1900 р. в с. Богданівці колишнього Пирятинського повіту Полтавської губернії в селянській родині. Потяг до малювання відчула років у 8-10. Якось у шкільному зошиті брата побачила намальованого коня, не змогла стриматись і замалювала увесь зошит кінями, запряженими у вози та сани, порозвішувала на печі, щоб усі подивились. Та батько побив Катрю й суворо заборонив малювати. Покликання, яке прокинулося рано, не відпускало, в автобіографії К. Білокур пише: «Як найде на мене, як то старі люди кажуть, той штих – куди не йду, що не роблю, а те, що я надумала малювати – слідом за мною. Та й спати ляжу, а воно мені вчувається, а воно мені ввижається, та нібито щось до мене

промовляє, щоб я його не кидала... То було вкраду в матері полотна та візьму вуглину та залізу куди-небудь у затінок, щоб мене ніхто не бачив і не чув, та й почну виводити чорним по білому і хати, і млини, і дерева. А іноді таке на мене найде, що почну малювати щось таке, як ото кажуть, фантастичне, – то смішне, то страшне, а іноді таке дивовижне, таке привабливе, що й надивитися не можна! І розвішаю я ті твори свої в тім затінку, і дивуюся з них і плачу над ними, і регочуся, як божевільна, що зуміла таке витіять. І були випадки, що в такому екстазі мене ловили!..» (Артюшенко, Гарест, Дорошина, Михайлик, 2005). Також Катерина про свої дитячі роки писала таке: «Рано, ще до шкільного віку, мені хтось дав буквар і я по йому скоро навчилась читати. Ну, з приводу цього дід та батько й порадилися, що нащо ж тоді Катрю віддавати в школу, як вона і сама учиться, а купимо їй ще один буквар та й нехай вона собі помаленьку учиться і грамоти, та й прясти пора вже її привчити. ... І чита вона ті букви дорогі, і складає склади, і вивчає напам'ять все, що було написано в тім букварі. На цьому моя освіта початкова, середня і вища і закінчилась. І стала я працювати на різних сільських сільськогосподарських роботах, які були по моїй дитячій силі. В дитинстві я про малювання не чула і нічого не знала, що воно і на світі існує. А вже в молодості стала я кой-у кого доставати книги і з них узнала, що є на світі такі люди – художники і яка їх робота. І якимсь чарівним, прекрасним показалось мені те велике слово художник. От я й сказала собі, що чи рано, чи пізно, хоч на старості «літ, а буду художником, буду – і все» (Артюшенко, Гарест, Дорошина, Михайлик, 2005). У Богданівці Катерину підтримувало лише подружжя вчителів Калит, які заохочували її до малювання, до театру, до поезії. Від них Катря дізналась, що Тарас Шевченко – не лише геніальний поет, а й визначний художник, Шевченко став для неї взірцем на все життя. А ще мисткиня-самоучка вчилась у природи: «Я на матір-природу дивилась і в неї, багаті на фарби, тонів й напівтонів, училась. Там цвіте квіточка, переступень покотилась. Там фіалкові дзвіночки тихесенько вітром гойдаються, а там сині Петрові батоги над пахучим чебрецем схиляються» (Артюшенко, Гарест, Дорошина,

Михайлик, 2005). За її висловом, «тягла свій віз пізнання основ мистецтва самотужки». Починала малювати на фанері, згодом навчилась ґрунтувати полотно, розводити фарби, робити саморобні пензлики. Щоб творити, Білокур довелося змагатися з рідними, близькими, з усім світом – і перемогти.

У середині 30-х років К. Білокур, здолавши опір батьків, почала відкрито й піднесено працювати, створивши низку робіт («Берізка», 1934; «Квіти за тином», 1935; «Квіти», 1936), які засвідчили появу нового, самобутнього таланту в українському образотворчому мистецтві. Як донести свої творчі здобутки до широкого глядача художниця не знала. Доля подарувала К. Білокур кількох людей (співачку О. Петрусенко, художника В. Касіяна, поета П. Тичину), які посприяли, щоб три твори мисткині («Квіти», «Квіти з соняшниками», «Садові квіти») потрапили на Першу обласну виставку художників Полтавщини 1940 р. Для Катерини Василівни це був справжній тріумф, адже її в Полтаві назвали художницею, її визнали! У Полтаві Білокур знайомиться з подружжям Донцових – Матвієм Олексійовичем і Юлією Іванівною, які стали справжніми друзями, підтримували її. Український живописець М. Донцов високо цінував її талант: «Музикальною майстерністю Білокур навіть перевершила знаменитих голландців, оскільки колірна гармонія в неї переходить у музику життя. А це і є найвище мистецтво живопису» (Бочарова, Самойленко, 2008). Ще однією важливою для К. Білокур подією, що пов'язана з Полтавою, стала її перша персональна виставка, відкрита у місті 1941 р. Роботи з персональної виставки були знищені під час війни, у автора потім довго боліла душа за втраченими творами. У післявоєнний період К. Білокур створює низку високохудожніх творів філософського звучання, серед яких – «Буйна» (1944-1947), «Привіт урожаю» (1946), «Півонії» (1946), «Цар Колос» (1947), «Богданівські яблука» (середина 50-х рр.), «Натюрморт з колосками і глечиком» (1958-1959 рр.) та ін.

Попри визнання майстрині, останні роки її життя – холодна хата взимку, хвороба матері й самої художниці, а найгірше – постійна нестача фарб, а пізніше – ліків. «Обідно мені на природу, що так жорстко зі мною обійшлась, наділивши мене

такою великою любов'ю до святого малювання, а тоді відібрала всі можливості, щоб я творила ту чудову працю во всю шир свого таланту! І скільки в голові моїй снується чудових невиданих буйних картин! І так вони у мріях і залишаються, бо в дійсності приходиться дрижати над кожною унцією олії, фарби і над кожним міліметром полотна!» (Артюшенко, Гарест, Дорошина, Михайлик, 2005). Слава прийшла згодом. Картини художниці експонуються в музеях України, відкрито три пам'ятники, картинну галерею в Яготині, у Києві є вулиця Катерини Білокур, видано альбоми, книги, створено фільми, засновано премію імені Катерини Білокур.

У минулому всі дівчата і жінки власноруч виготовляли різноманітні сакральні тканини – рушники і вбрання, вміли вишивати, застосовуючи десятки традиційних видів швів. Кожна українська місцевість має своїх вправних майстринь-вишивальниць. Для Полтавщини – це Олександра Великодня, Надія Бабенко, Надія Вакуленко, Ніна Іпатій, Лариса Пілюгіна та ін. Ще одна українська традиція – виготовлення килимів. Найбільш відомими є мистецькі династії Бабенків і Пілюгіних-Дмитренків.

У Решетилівці розквітнув мистецький талант Надії Бабенко (1926-2009 рр.) – майстра в галузі килимарства та вишивки. Бабенко Надія Несторівна – заслужений майстер народної творчості України (1976), Лауреат національної премії України імені Т. Шевченка (1986), член НСМНМУ, член НСХУ (1979). Н. Бабенко народилась 30 вересня 1926 р. у Вересочі, біля Куликівки, на Чернігівщині. Про свій життєвий шлях писала сама майстриня, багато дослідників, ми ж звернемося до розповіді сина Олександра. «Батьки мами вчителювали на селі, крім Надії, було ще 2 сестри, Марія і Ніна, та брат Олексій. Батька Нестора розстріляли у 1931 р., то ж мати (бабуся) зосталась сама з дітьми. Почалася війна. Родину прихистила материна знайома у Кролеві. Бабуся Варвара пішла прибиральницею у військомат, сестра Марія – санітаркою, мама – діловодом у школу. Пізніше – поступила у Кролевецький технікум художніх промислів, зрозуміла, що вишивання і ткання килимів – то її. За направленням поїхала до Станіслава (Івано-Франківська). Але

згодом подруга покликала маму до Решетилівки, було лячно після великого міста в село їхати. Село виявилось дуже мальовничим, люди привітні. Почала працювати в Решетилівській школі майстрів художніх промислів інструктором килимарства. Захопилась створенням ескізів килимових виробів» (Бабенко, 2006). На сьогодні ім'я Н. Бабенко золотими літерами вписане в історію національної культури. У Решетилівці впродовж багатьох років вона творила килими та навчила молодь любити народне мистецтво. Відомий її вислів: «Яких тільки килимів не довелося виробити! Якби їх отак усі підряд розстелити, здається пів України прибрала б» (Бабенко, 2006). З її ім'ям пов'язане сміливе і водночас тактовне, художньо виважене оновлення решетилівських виробів, насамперед килимів. Вибудовані на характерних традиційних засадах, її килимові композиції вражають розкішними інноваційними орнаментальними формами, що перегукуються з декором українського бароко, вишуканим, гармонійним, лагідним, переважно пастельної загальної тональності колоритом. При цьому кожен із її килимів має свій індивідуальний характер, колірне вирішення та змістову визначеність. Серед її творів – «Білий» (1960), «Малиновий цвіт» (1971), «Паморозь» (1974), «Світанок» (1985), «Яблуневий цвіт» (1990) та ін. Та головний килим Н. Бабенко – «Древо життя» (1970), який прикрашає апартаменти ООН. Твір гідно представляє художню культуру України на міжнародному рівні. Він є зразком сучасного урочистого українського килима, який створений на основі класичного традиційного килимарства Полтавщини з урахуванням новітніх мистецьких, а також суспільно-політичних реалій. У «Древі життя» український орнаментальний мотив злагоджено-гармонійними ритмами заповнює всю основну золотисто-вохристу площину, яка лагідно й водночас виразно контрастує з синім полем обрамлення (Бабенко, 2006).

Надія Бабенко мала багато учнів, але головний її учень – син Олександр, хоча мала двох дітей – ще й старшу доньку Тетяну. О. Бабенко так коментує свої дитячі роки: «А я – гуманітарій, у шкільні роки займався музикою, грав у гурті, співав, та згодом переважило мистецтво образотворче. Змалку ж бачив, як мама

працює, найдивовижніше було те, як мама ось порастється по-господарству, а ось раз – починає творити. Де та межа була в неї між повсякденністю і мистецтвом?». Бабенко Олександр Олексійович (30 березня 1959, смт. Решетилівка) – український майстер-килимар, викладач ПНПУ імені В. Г. Короленка, заслужений майстер народної творчості (2004), лауреат премії імені К. Білокур (2014). О. Бабенко створив велику кількість високохудожніх традиційних решетилівських гобеленів. Найбільш відомі – «Синій птах» (1983), «Пташина розмова» (1983), «Кобзарєва пісня» (1989), «Де згода в сімействі» (2013), «Зоре моя вечірняя» (2014), «Ніжність» (2015). Звичайно, Олександрові близький і зрозумілий стиль образотворення його матері, Надії Несторівни, на більшості творів знаходимо характерні бабенківські птахо-квіти та квіто-птахи (за визначенням В. Данилейка). О. Бабенко вважає, що мистецька традиція не повинна бездушно повторюватись без урахування реалій сьогодення, тобто традицію потрібно розвивати, доповнювати, збагачувати, осучаснювати, звичайно, у національному вимірі.

Відома династія решетилівських майстрів декоративного та образотворчого мистецтва Пілюгіних-Дмитренків із м. Решетилівки Полтавської області. Пілюгін Євген Іванович (7 серпня 1947 р., с. Замостя Чернігівського району Запорізької області) – килимар, графік, живописець, заслужений майстер народної творчості України (2009), член НСХУ (1990), НСМНМУ (1992). Пілюгіна Лариса Михайлівна (16 жовтня 1949 р., м. Мічурінськ Тамбовської області, РФ) – вишивальниця, член НСХУ (1990), НСМНМУ (1992). Пілюгіна Наталія Євгенівна (у заміжжі Дмитренко; 20 жовтня 1972 р., м. Мічурінськ Тамбовської області, РФ) – мисткиня гобелена, вишивальниця, лялькарка, член НСХУ (2008). Пілюгіна Ольга Євгенівна (7 жовтня 1982 р., смт. Решетилівка) – художниця декоративного мистецтва, член НСХУ (2008), НСМНМУ (2013).

Євген Іванович та Лариса Михайлівна навчалися в Московському художньо-промисловому училищі ім. М. Калініна. Виявляли інтерес до декоративного мистецтва, але шукали свій шлях. За спогадами Є. Пілюгіна, у той час вони побачили на виставці в Москві килим Н. Бабенко, який справив велике

враження на подружжя. Євген Іванович поїхав до Решетилівки, йому сподобався мальовничий край, матеріальна база з килимарства і вишивки, і молоде подружжя з маленькою донечкою Наталею переїхали до нового міста. Євген Іванович працював у Решетилівському художньому професійно-технічному училищі (нині професійне художнє училище) з 1973 р. до 2000 р. Він – автор численних орнаментальних килимів і тематичних гобеленів, зокрема для Маріїнського палацу в Києві та посольства Білорусії, для адміністрації президента України (1994-1999, 2007), Національного банку України в Києві (2001), для Державного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» у Батурині на Чернігівщині (8 штук, 2005), Національного палацу «Україна» в Києві (2006). Визнані такі твори митця: «Диво» (2008), «Степ» (2008), «Клейноди» (2008), «Різдвяне сьйво» (2013). Він створює малярські краєвиди, портрети, витинанки, художній розпис. Є. Пілюгін – автор Герба і Прапора Решетилівщини (2004).

Лариса Михайлівна Пілюгіна також викладала в Решетилівському художньому профтехучилищі. Росіянка за походженням, вона відчула красу та опанувала технологічні особливості української вишивки і зараз є визнаним майстром. Серед її творів: класичні українські рушники, жіночі блузки й сорочки, чоловічі сорочки, вишивані тематичні панно (рушник «Родинний», рушник «Княжий», рушник «Вербна неділя» та ін.).

Старша донька Пілюгіних, Наталія, закінчила Решетилівське профтехучилище (1989), Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (2008), працювала в архітектурно-художньому фонді «Арт» при адміністрації Президента України (1995-1998), на Решетилівській фабриці художніх виробів (2005-2006), а з 2007 – науковий співробітник Полтавського художнього музею (Галереї мистецтв) імені М. Ярошенка. Вона – авторка килимів «Птаха-квітка» (1993), «Козак Мамай» (1995), «Архангел Михаїл» (1999, придбано для Ватикану), «Світ води» (2010), «Яблуневий цвіт» (2011). Мисткиня авторка виготовляє іграшки з вовни – коників, баранців тощо.

Молодша донька Пілюгіних, Ольга, народилася вже в Решетилівці, закінчила Решетилівське художнє профтехучилище (1999), архітектурний факультет Полтавського національного технічного університету імені Ю. Кондратюка (2005), стипендіатка Президента України (2012, 2013), викладає в alma mater – Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Вона є авторкою вишуканих витинанок, килимів і гобеленів із використанням національної орнаментальної спадщини доби неоліту, княжої України-Руси та Гетьманщини, варіацій на теми народних пісень, поезій Лесі Українки. Відомі її твори: «Пісенний край» (2008), «Срібний день» (2008), «Мелодія» (2010), «Гетьманський килим» (2014).

Твори Пілюгіних знаходяться у провідних музеях країни: у Державному музеї народної архітектури та побуту України (с. Пирогів біля Києва), Палаці мистецтва «Український дім», Дніпровському національному історичному музеї імені Д. Яворницького, Національному заповіднику «Софія Київська», Полтавських музеях (художньому, краєзнавчому, літературно-меморіальних музеях В. Короленка та П. Мирного), Решетилівському музеї вишивки і ткацтва. Родина Пілюгіних – лауреати премії імені І. Котляревського (2007). Натепер Є. Пілюгін – голова Полтавського відділення НСМНМУ. У серпні-вересні 2017 р. в Галереї мистецтв (Художній музей ім. М. Ярошенка) відбулась велика родинна виставка Пілюгіних з нагоди 70-ліття голови родини, батька. Крім старшого і середнього покоління сім'ї, були ще й твори сина Ольги – Павлика. Те, що родина творчо реалізується, велика заслуга батьків – Лариси Михайлівни як берегині та Євгена Івановича як генератора ідей. На наше питання, як залучали доньок до народного мистецтва, Є. Пілюгін назвав кілька моментів: ознайомлення з кращими зразками національної культури та світового мистецтва, дотримання народних традицій, щоденна невтомна праця та «стимулювання копійкою». Родина Пілюгіних – постійний учасник різних мистецько-етнографічних фестивалів і ярмарків і у їхньому доробку великий асортимент виробів народного мистецтва. Вони – активні користувачі соцмереж, де кожен має власну сторінку. Ми можемо насолоджуватися творами на фото з

виставки «Родинне древо» (серпень 2017), із персональної виставки О. Пілюгіної «Килимова Україна» у Верховній Раді (листопад, 2017), килимками за малюнками наймолодшого Пілюгіна – Павлика (<https://www.facebook.com/olga.pilugina.58.>).

Отже, у ході проведеного дослідження з'ясовано індивідуальні риси видатних майстрів українського народного мистецтва (Г. Собачко-Шостак, К. Білокур, членів родини Бабенків та родини Пілюгіних); визначено вплив соціального середовища, родинного оточення на їхнє особистісне становлення та творчий розвиток.

На кафедрі образотворчого мистецтва Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка розроблені біографічні наративи про видатних особистостей у галузі українського традиційного народного мистецтва, які використовуються при викладанні таких навчальних дисциплін, як «Історія українського образотворчого мистецтва», «Історія декоративно-ужиткового мистецтва», «Основи декоративної композиції», «Композиція декоративного твору». На практиці доведена ефективність і доречність їх упровадження в професійну підготовку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Крім цього майбутнім учителям образотворчого мистецтва пропонується написати розповідь про себе як творчу особистість, проаналізувати чинники, які сприяли виявленню та розвитку їх мистецьких здібностей, подумати про подальші перспективи професійного становлення. Так реалізується духовно-стимуляційний підхід до мотивації розвитку професійних компетентностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Висновки. Отже, проаналізовано проблему створення семантичної складової педагогічного наративу на основі біографічних досліджень видатних майстрів українського народного мистецтва. Серед найбільш репрезентативних явищ української культури обрано творчість Г. Собачко-Шостак, К. Білокур, Олександра і Надії Бабенків, родини Пілюгіних. У результаті дослідження з'ясовано їхні індивідуальні особливості, визначено вплив соціального середовища та сім'ї на формування та творчий розвиток видатних українських народних митців.

Перспективи подальших досліджень. Ми вважаємо, що доцільно було б продовжити роботу із розробки та обґрунтування біографічних навчальних наративів про інших видатних представників українського образотворчого мистецтва минулого та сучасності.

Список використаної літератури

- Артюшенко, В., Гарест, & О., Михайлик, П. (2005). *Чарівний світ Катерини Білокур*. Полтава: АСМІ.
- Бабенко, Н. (2006). *Килимарство, вишивка*. Київ: Народні джерела.
- Білоусько, О. А. (Голов. ред.) (2015). *Полтавіка. Полтавська Енциклопедія*. Полтава: АСМІ.
- Білоусько, О. А., & Ханко, В. М. (2016). *ПООНСХУ 45 років*. Альбом. Полтава: АСМІ.
- Бочарова, С. М., & Самойленко, Ю. О. (2008). *Катерина Білокур*. Мистецький альбом. Полтава: АСМІ.
- Ілля, В. (2001). Український стиль образотворчого мистецтва – на порозі ХХІ сторіччя. *Образотворче мистецтво*, 2, 9-11.
- Лещенко, М. (2012). Методи біографічних досліджень в дискурсі освітніх наративних практик. *Наукові записки Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 2, 62-65.
- Пошивайло, І. (1999). Космологізм мистецького бачення. *Артанія*, 5, 15-16.
- Сніжко, В. (2004). Мистецтво як етноідеологія. *Артанія*, 6, 10-13.
- Тимчук, Л. І. (2015). Методика створення біографічних цифрових наративів в контексті педагогічної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5, 389-405.

Yuliia Mokhirieva

OUTSTANDING MASTERS OF UKRAINIAN FOLK ART: BIOGRAPHICAL NARRATIVES

The article considers the problems of creating a semantic component of the pedagogical narrative (based on biographical studies of prominent personalities of Ukrainian national art) as an effective method of professional-pedagogical education of teachers of fine arts. Among the most representative phenomena of Ukrainian culture are the works by Hanna Sobachko-Shostak, Kateryna Bilokur, Oleksandr and Nadiia Babenko, the Piliuhin family. As a result of the research, the individual features of our selected outstanding masters of Ukrainian folk art were clarified, the influence of the social environment and the family on the formation and creative development of outstanding Ukrainian folk artists was determined.

The Department of Fine Arts of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University has developed biographical narratives about outstanding masters of Ukrainian traditional folk art, which are used in teaching the following subjects: "History of Ukrainian Fine Arts", "History of Decorative and Applied Arts", "Basics of Decorative Composition". The study proved the effectiveness and feasibility of introducing biographical narratives in the training of future teachers of fine arts.

Keywords: *pedagogical narrative; biographical research; outstanding personality; Ukrainian folk art.*

References

- Artiushenko, V., Harest, O., & Mykhailyk, P. (2005). *Charivnyi svit Kateryny Bilokur [The magical world of Catherine Bilokur]*. Poltava: ASMI [in Ukrainian].
- Babenko, N. (2006). *Kylymarstvo, vyshyvka [Carpet weaving, embroidery]*. Kyiv: Narodni dzherela [in Ukrainian].
- Bilousko, O. A. (2015). *Poltavika. Poltavska Entsyklopediia [Poltavika. Poltava Encyclopedia]*. Poltava: ASMI [in Ukrainian].
- Bilousko, O. A., & Khanko, V. M. (2016). *POONSKhU 45 rokiv [Poltava regional branch of the National Union of Artists of Ukraine]*. Albom. Poltava: ASMI [in Ukrainian].
- Bocharova, S. M., & Samoilenko, Yu. O. (2008). *Kateryna Bilokur [Kateryna Bilokur]*. Mystetskyi albom. Poltava: ASMI [in Ukrainian].
- Illia, V. (2001). Ukrainskyi styl obrazotvorchoho mystetstva – na porozi XXI storichchia [Ukrainian style of fine arts is on the threshold of the XXI century]. *Obrazotvorche mystetstvo*, 2, 9-11 [in Ukrainian].
- Leshchenko, M. (2012). Metody biorafichnykh doslidzhen v dyskursi osvitnikh naratyvnykh praktyk [Methods of biographical research in the discourse of educational narrative practices]. *Naukovi zapysky Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 2, 62-65 [in Ukrainian].
- Poshyvailo, I. (1999). Kosmologizm mystetskoho bachennia [Cosmologism of artistic vision]. *Artaniia*, 5, 15-16 [in Ukrainian].
- Snizhko, V. (2004). Mystetstvo yak etnoideolohiia [Art as ethnoideology]. *Artaniia*, 6, 10-13 [in Ukrainian].
- Tymchuk, L. I. (2015). Metodyka stvorennia biorafichnykh tsyfrovnykh naratyviv v konteksti pedahohichnoi osvity [Methods of creating biographical digital narratives in the context of pedagogical education]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 5, 389-405 [in Ukrainian].

Одержано 30.09.2020 р.